

Kópészeletes szendvicsek és legendák

VASS NORBERT: *INDIÁNCSERESZNYE*

Volt néhány VHS-kazettánk, amelyeken a *Disney* mesedélután néhány tévéről felvett része volt. Amikor később visszanéztem az egyiket, nem értettem, miért hiányzik a *Kacsmesék* fele, végül nyugtáztam, hogy biztos a szalag vagy a felvétel hibája. Évek múlva tudtam meg, miért. Érdekes, hogy az eredeti félbeszakítás nem hagyott nyomot bennem.

Nem mi döntjük el, hogy mi az, ami meghatározó emlékként él bennünk. Nagyobb részt befolyásolni sem tudjuk, olykor egészen aprónak tűnő dolgok kísérik minket végig. Persze az, hogy mit definiálunk aprósággként, szubjektív, ahogy az idő érzékelése is. A gyermekkori tapasztalatokat olykor hatványozottabban éljük meg, hiszen az első élmények vésődnek a legvehemensebben belénk. Az *Indiáncseresznye*ben a regénnyé formálódó történetmozaikok válogatás nélkül idéznek fel hétköznapiak tetsző emlékeket, amelyek valójában egy generáció láttelelei.

A szöveg nyelvileg is igazodik egy gyermek elbeszélő narrációjához, amelyben nem csupán a valóságnak megélt, hanem a képzelt tapasztalatok is kiemelt szerepet kapnak. „Le volt az öthetenhatban a főellenség neve is írva általában, meg az még, hogy melyik cég jelentette meg a játékot, és két-három kép is volt belőle, amik meg is mozdultak szinte, és jobb illata volt a papírnak is, mint az Olvasókönyvünknek.” (22.) A könyv egyik legfontosabb tényezője és érdekessége a gyermeki képzelőerő és fantázia hatalma, amely több írásban is kiemelt jelentőséggel bír (*Honvéd; Hátra, le, kisütés*). Az E/1. személyű megszólaló életkora ugyan pontosan nem derül ki, de az egymást követő, időbeli szálát szorosan nem követő egységekből világossá válik, hogy alsós diákokról van szó, akiknek a játék még egészen mást jelentett, mint ahogy azt ma sokan definiálnák. Az *Indiáncseresznye* egyik legnagyobb erénye pedig az, hogy nem moralizáló módon teszi meg az időbeli utazást.

A mű másik, nyelvezetet is meghatározó jellemzője és szervezőeleme tehát a visszaidézés. Ezt a folyamatot még megfoghatóbbá teszi az egész szöveget átható függő beszéd. Vass Norbert kötetének nyelvhasználata lírai, sokszor találkozhatunk benne hasonlatokkal, amelyek egyszerre teszik árnyaltabbá a leírást, ugyanakkor mintegy kiemelik és mögöttes jelentéssel látják el a leírtakat. „Kacsázott a kelő nap a vízen, mint a pingpongasztalon valami nagy trükkklabda, és hiába tudtuk, hogy sárgát látunk majd utána még tíz percig legalább, még akkor is, ha csukva van a szemünk, nem nagyon lehetett nem belenézni.” (37.) Ezen túl a szójátékok is képszerűbbé teszik az elbeszéléseket, s ezek egyben humorforrást is jelentenek. Egy tolvaj lefülelésének kalandját leíró részben olvasható „Megbeszéltük, hogy nem beszélünk.” (83.) mondat jó példa erre. A tájnyelvi kifejezések (pl. *sültes sapka*) és egyéni szóalkotások is árnyalják a történeteket és erősítik valóságosságukat. A „hülyegyerek” kifejezés például ironikus jelentésével önmagában jellemzi az elbeszélő egy társát, és az ezt követő leírás a befogadóban a szó olvasása után megfogalmazódott előítéletet erősíti tovább.

A novellisztikus fejezetek közös jellemzője, hogy hétköznapi dolgok kapcsolódnak popkulturális alkotásokhoz. Például a *Kék Szimó* című rész a 90-es évek egyik legtipikusabb tévéfilmes szereplőjének, Steven Seagalnak a harcát mutatja be egy nindzsával, s ezt párhuzamba állítja az iskolai menzán történt szerencsétlen főzelékes esettel. „Néztük egymást a Ferikével, mint amikor egyszer a Szegediéknél videóztunk, és a lejátszó bekapta a szalagot, és ott ragadt valahogy a képernyőn a haragos szemű Steven Seagal meg az a betoijt nindzsa, akire azért volt a Seagal mérges, mert ellopta a kedvenc dobócsillagját.” (63.) Az idő kimerevítése és az ellenfelek rövid, de érzékletes jellemzése, szembekerülésének mozzanata köti össze a két esetet. A tévében látottak és a valóságban megtörténtek érzelmi tartalmi egymásnak szolgálnak mintául, így a lejegyzett ebédlős eset a narrátor világában egy valós harc jeleneteként elevenedik meg.

A televízióban, filmekben megjelenített tartalmak tehát folytonosan felbukkanak Vass Norbert történeteiben, mintegy háttérinformációként, hasonlító tényezőként. Olyan ikonikussá vált alkotások, mint a *Terminátor*, a *Csillagok háborúja*, a *Reszkessetek, betörők!*, a *Columbo*, a *Tom és Jerry*, de a bevezetésben megemlített Disney-mesék is ide tartoznak. Ez utóbbiaknak – ahogy a könyv soraiban is olvasható – minden gyerek tudta a dalszövegét és a dallamát. A másik meghatározó audiovizuális hatást az MTV-ben megjelenő rapperek klipjei jelentették, amelyek mintaként is szolgáltak bizonyos attitűdök felvételéhez.

Szintén fontos leletek a regényben azok a tárgyi dolgok, amelyek csupán már említésükkel is felidéző jelleggel bírnak. Sőt olykor egy-egy kultikus tárgy akár önálló entitásként jelenik meg. „Megnéztem a tisztaságát is, meg kifordítottam az egész tornazsákot az öltöző közepén, és kérdezgettem mindenkit, hogy látták-e esetleg, de hát fogalma se volt senkinek arról, hogy hol méri most az időt a Casióm.” (73.) Az olyan iskolai és köznapis tárgyak, mint a tisztasági csomag vagy a biológiai album – amit feltűnés nélkül lehetett lapozgatni az óra unalmasabb perceiben –, esetleg a Samsung-futásos póló mind meghatározó ereklyéi egy magunk mögött hagyott évtizednek.

A tipikus alkotásokon és tárgyakon túl az *Indiáncseresznye* emléket állít azoknak az embereknek, akiket mindannyian fel tudnánk idézni a saját életünkéből. Legyen szó egy olyan tanárról, edzőről, uszodai dolgozóról, szülőről – felnőttről –, aki személyiségével, tettével, segítségével, elesettségével valami maradandó emléket hagyott. Emellett persze az iskolatársak azok, akik igazán meghatározóak a történetek alakulásában. „Veszélyes egy gyerek volt a Ferike. A Szép Adrinak kólas nyállal köpte le múltkor a kötött kardigánját, és azt jelentette ez, hogy tetszik neki az Adri.” (61–62.) A barátok és a nem barátok kategóriája statikusnak és állandónak tűnik, ugyanakkor a regény több történetén keresztül megláthatjuk, hogy mikor és hogyan változnak ezek a kapcsolatok. Barátságok születéséről és végéről, a családásokról olvashatunk lezáratlan és mégis egész történetmozaikokat, amelyek befolyásolják egy ember életét, függetlenül az életkorától.

Mindegyik fejezet tartalmaz elemeket, amelyeken a befogadó merengve elmosolyodhat, ugyanakkor – akár már a következő mondatban – találhat olyan momentumot, amely elkészeríti. Ezeket az érzéseket hatványozottabbá teszi, hogy az elbeszélő egy alsós gyermek világvépi tárja élénk, így azok az olvasók, akik eset-

leg ugyanúgy ettek uborkás szendvicset és ittak mellé 7Upot, túlcukrozott teát vagy gyümölcsízű szörpöt, könnyed vagy éppen keserédes nosztalgiával gondolkozhatnak el a párhuzamokon és az élettörténeteken.

Az adott pillanatban nagynak tetsző, de később átértelmezett kiábrándulások és a sorsokra ható tragédiák egymással váltakozva, ugyanolyan súllyal jelennek meg, amelynek oka szintén az ábrázolt gyermeklétben keresendő. A *Boojaka* című rész önmagában egy zenei láttelep a '90-es évek rádiós, magnókazettás, playbackkel harkizós világából. „Lehajoltak a Tesco feliratú szatyrokhoz mind a hárman, közben meg a szöveg, az ment tovább, mintha nem is belőlük jönne.” (109.) A kisvárosi Tesco-avatón fellépő Happy Ganget váró barát csalódásán keresztül egy rendszerváltás utáni, a globalizációs gazdaságot és kultúrát éppen csak megtapasztaló társadalom pillanatképét láthatjuk meg.

A hétköznapi események mögött lappangó tragédiák azok, amelyek az *Indiáncseresznyét* olyan regénnyé teszik, amely egy kiskamasz első pillanatait mutatja meg a felnőtté válás felé vezető úton. „Jaj, a Zajrák, tényleg, szegény. Olyan csuszákat ütött, hogy elpattant a fűig a labda az udvaron, meg a háta mögül is tudott szerválni, vagy tollszárral, csak elcsapta a Zajrák Tibit egy kisbusz múlt nyáron, amikor a Kőrösön egykerekkezett, ahol a tizenhármas fordul, és nem lehetett tudni azóta, a Tibivel mi van.” (115–116.) A nem régen még velük pingpongozó társ egyik napról a másikra való elvesztésére való ráébredés, illetve a regény fejezeteinek nyitottsága miatti bizonytalanság már egy másik, következményekkel teli életszakaszba vezet át lassan az elbeszélőt – és az olvasót is.

Az indiáncseresznye egy íz, mely számtalan egymásba gyűrűdző eseményt, érzést idéz fel. A kerékpáros versenyek, a Casióval mért rekordok, az iskolai menza megpróbáltatásai ugyanúgy egy közös emlékezet részei, mint azok a tömegkommunikáció által szolgáltatott tartalmak, amelyek egy évtized gyermekeinek jelentették a délutánok elfoglaltságát. Az *Indiáncseresznye* pedig egy könyv, amely visszavezet minket azokba a bizonyos '90-es évekbe. (*Fiatal Írók Szövetsége*)

SOMOSKÓI BEÁTA

Megérteni az élő, megérteni a hagyományt

„ÖRÖK VÉGET ÉS ÖRÖK KEZDETET”. TANULMÁNYOK SZABÓ LŐRINC RŐL;
SZERK. KABDEBÓ LÓRÁNT, KULCSÁR-SZABÓ ZOLTÁN, L. VARGA PÉTER ÉS
PALKÓ GÁBOR

Noha a Petőfi Irodalmi Múzeumban 2017. október 5-én és 6-án megtartott Szabó Lőrinc-tanácskozásnak nem volt célja a szerző életművének paradigmaváltó szerepét még hangsúlyosabbá tenni, mégis akképpen összegezhető a konferencia eredményei, hogy tulajdonképpen Szabó Lőrinc a hazai későmodern líra katalizátora, még akkor is, ha ez a szerep csupán József Attila költészetén keresztül képes